

PROGRAM (osnutek-V32) – Varovanje človekovih pravic s pomočjo načela dobre uprave

Obdobje: 2026–2030

Kandidat za Varuha za človekove pravice: mag. FRANC DERGANČ | Datum: 10.11.2025

Pravno obvestilo:

- Program kandidature nastaja na podlagi dejanskih potreb in izkušenj uporabnikov ter bo sproti dopolnjevan na osnovi pobud, prejetih preko obrazca na <https://podio.com/webforms/30542708/2582252>.
- Pri pripravi rešitev se opiram na pogovore in ankete z župani ter drugimi deležniki na terenu (združenja in posamezniki, ki želijo spremembe na področju varovanja vseh človekovih pravic), z namenom oblikovati rešitve, ki so izvedljive in učinkovite v praksi ter so skladni z najnovejšo sodno prakso ESČP.
- Program je zasnovan odprto in razvojno – ne iz teoretičnih predpostavk, ampak iz konkretnih izzivov, ki jih posamezniki in skupnosti vsakodnevno doživljajo.

Pobude in vprašanja pošljite preko obrazca: <https://podio.com/webforms/30542708/2582252>

Program za delo Varuha za človekove pravice temelji na:

1. Spremembi organizacije dela Varuha v smeri izgradnje »kriterijev uspešnosti« za Varuha in za vse osebe z javnimi pooblastili, ki dejansko udeležujejo varovanje človekovih pravic.
2. Aktivno ter preventivno delovanje s ciljem preprečevanja nesorazmernega posega v človekove pravice, tudi v kriznih situacijah. Brez udeleževanja načela uspešnosti, ni mogoče pričakovatiuspeha.
3. Izobraževanje vseh deležnikov in državljanov R Slovenije o pomenu varovanja človekovih pravic, ki temeljijo na načelu spoštovanja in odgovornosti, kar zagotovi »zaupanje«. Brez zaupanja ni mogoče izgraditi ali popraviti hiše.

I. Vizija in poslanstvo

»Pravice niso besede. So odgovornost.«

»Pravice vseh so pogoj za varnost vsakega.«

»Brez uspešnega delovanja oseb z javnimi pooblastili, pravic ni.«

»Načelo dobre uprave zahteva dejanja, ne izgovorov.«

Varuh človekovih pravic **ne presoja posameznikov** ali njihove življenjske situacije. Njegova pristojnost je **presoja delovanja institucij**, ki nosijo **pozitivne obveznosti države**, da **preprečijo kršitve, zagotovijo enako varstvo pravic in vzpostavijo pogoje za varno in dostojno življenje vseh**. Kadar institucije **ne ukrepajo**, kljub temu da so **dolžne in zmožne ukrepati**, nastopi **kršitev načela dobre uprave** (41. čl. LEUTP) in lahko tudi **odškodninska odgovornost države** (26. čl. Ustave RS).

Vizija:

Republika Slovenija, v kateri nosilci javnih pooblastil **dosledno uresničujejo načelo dobre uprave**, vsak postopek pa je zasnovan na spoštovanju človekovega dostojanstva, zakonitosti, transparentnosti in učinkovitosti.

Poslanstvo:

Krepiti kulturo pravic in odgovornosti z uporabo orodij Varuha, sistemskega nadzora, preventivnih priporočil in merljivih kazalnikov uspešnosti (KPI) za vse osebe z javnimi pooblastili in tudi za delo Varuha.

II. Načela delovanja vseh oseb z javnimi pooblastili, vključno z Varuhom (LEUTP 41 – dobra uprava; ZVarCP)

- Zakonitost in sorazmernost: vsako ravnanje organa mora biti utemeljeno v zakonu in primerno cilju.
- Pravočasnost in učinkovitost: pravice brez učinkovite izvedbe v razumnem roku ostanejo zgolj deklarativne.
- Nepriistranskost in videz nepristranskosti: izločitev uradnih oseb ob konfliktu interesov.
- Pravica do izjave ter obrazloženosti: razumljivo, popolno in preverljivo odločanje.

- Varstvo osebnih podatkov in zaupnosti: ravnanje v skladu z ustavnimi in zakonskimi jamstvi.
- Dostopnost in vključevanje: posebej za ranljive skupine (otroci, starejši, invalidi, subkulture, manjšine).
- Odškodnina: Vsakdo ima pravico, da mu Republika Slovenija, v skladu s splošnimi načeli, nadomesti kakršnokoli škodo, ki so jo povzročile njene inštitucije ali njeni uslužbenci pri opravljanju svojih dolžnosti (tudi opustitev dolžnosti). **Država je pozitivno zavezana k varovanju lastnine, osebne integritete in varnosti.** Ko ne ukrepa, lahko nastopi odškodninska odgovornost države. (Glej Case CASE OF ĐURĐEVIĆ v. CROATIA – ESČP, 52442/09).

* **metodika dela:** *Tristranski sluh + Preveri – Pojasni – Predlagaj – Prepreči*

* **metodologija dela:** *Presoja po merilih načela dobre uprave (41. člen LEUTP) + ISO 31000 + HRBA (Human Rights Based Approach)*

III. Strateški cilji 2026–2030

- C1 – Implementacija načela dobre uprave v vsakdanjih postopkih: standardi, smernice in usposabljanja za organe.
- C2 – Učinkovito pravno varstvo: skrajševanje poti od kršitve do popravnega ukrepa (**vključno z odškodninsko odmeno npr. pri manjših krajah na izpostavljenih območjih**).
- C3 – Sistemskost in preventiva: letne tematske preiskave (npr. socialne pravice, davčni postopki, prostorska urejanje, zdravstvo). Na področju sobivanja v večetičnih skupnosti zagotoviti regulativo, ki bi zagotovila uspešno sobivanje na daljši rok.
- C4 – Podatkovno vodeno ombudsmansko delovanje: KPI-ji, javna nadzorna tabla, benchmarking z EU.
- C5 – Participativnost: vključevanje civilne družbe, strokovnih zbornic in akademije.

IV. Operativni stebri in ključni ukrepi

A) **Hitri popravni mehanizmi:** pospešeni postopki v nujnih primerih (otroci, zdravstvo, stanovanja). Vzpostavitev internega SLA (standard storitev varuha): prvi stik v 72 urah, zaključek nujne zadeve v 30 dneh, obrazložitev vsakega podaljšanja.

B) **Standardi dobre uprave:** priročniki in kontrolni sezname za organe (pravočasnost, obrazložitve, izločitve, digitalna dostopnost, jezikovna enakopravnost). Letna obvezna usposabljanja z evalvacijo.

C) **Sodelovanje z nosilci javnih pooblastil in regulatorji:** protokoli za ponovljene kršitve, eskalacijska lestvica od priporočila do javnega opozorila in pobude za normativne spremembe.

D) Pomoč pri uveljavljanju odškodninskih zahtevkov zaradi kršitev v javnih postopkih: modelne tožbe, pravna obvestila, statistično spremljanje in letni pregled sodne prakse.

E) Digitalna preobrazba Varuha: enotna kontaktna točka, varni obrazci, jasna sledljivost stikov, avtomatizirana analitika časov in izidov (KPI) ter uvedba posebnih anonimiziranih obrazcev in uvedba AI-ja v delo varuha (ter spremljanje učinkov AI-ja na varovanje človekovih pravic).

F) Vključevanje skupnosti: tematski posveti po regijah, vključevanje nevladnih organizacij in manjšin; posebni programi za otroke in mladostnike ter starostnike (učilnica o pravicah in dolžnostih ter vzpostavitev direktnih linij za pritožbe).

V. Kazalniki (KPI) in javna nadzorna tabla

- Povprečni čas do prvega odgovora (cilj: ≤ 7 dni; nujne zadeve ≤ 72 ur).
- Povprečni čas do zaključka primera (cilj: ≤ 90 dni; nujne ≤ 30 dni).
- Delež primerov z uresničenimi priporočili (cilj: $\geq 70\%$ v 24 mesecih).
- Delež primerov, kjer je organ spremenil prakso ali odločbo po intervenciji Varuha.
- Število in delež primerov, kjer je bila dosežena odškodnina ali poravnava.
- Indeks dostopnosti (večjezičnost, prilagoditve za invalide, digitalna berljivost).
- Transparentnost: pravočasna objava priporočil, odzivov organov in statusov izvajanja.

VI. 100-dnevni načrt

D1: Interna organizacijska diagnostika; pregled odprtih zadev in ozkih grl; postavitve KPI in SLA.
D30: Protokol za nujne primere; uvedba enotnega obrazca; posodobitev varstva podatkov. D60: Osnutek standardov dobre uprave; pilotno usposabljanje z dvema ministrstvom in dvema lokalnima skupnostma. D90: Javna nadzorna tabla (MVP); prvi tematski posvet; načrt letnih preiskav. D100: Poročilo o začetnih učinkih in načrt za leto 1.

VII. Tveganja in obvladovanje (ISO 31000)

- T1 – Neizvajanje priporočil: eskalacijska lestvica, javno poročanje, pobude za zakonodajne spremembe.
- T2 – Pomanjkanje podatkov: obvezne evidence časov in izidov na strani organov, standardizacija poročanja.
- T3 – Digitalna varnost: redni varnostni pregledi, najmanjša potrebna pravica, revizijske sledi.

- T4 – Neenak dostop: regionalna prisotnost, mobilne pisarne, tolmačenje, preprost jezik.

VIII. Sodelovanje z EU ombudsmanom in mrežami

Skupne tematske preiskave, izmenjava standardov dobre uprave, primerjalni kazalniki, sklic na 41. in 51. člen Listine ter prakso Sodišča EU. Letna skupna izjava o prioritetah. Iskanje rešitev na izzive zniževanja ravni človekovih pravic zaradi mednarodnih okoliščin.

IX. Posebni poudarki – primeri področij z visokim tveganjem kršitev

- Davčni in drugi upravni postopki (pravočasnost, obrazložitve, izločitev uradne osebe, odškodninska odgovornost).
- Socialna in zdravstvena varnost (dostopnost, razumni roki, informiranost, uvedba obvezne vročitve za vključitev in izključitev iz obveznih zavarovanj ter obvezni pravni pouki in razjasnitev pravic).
- Prostorsko in gradbeno področje (učinkovitost, pravna varnost).
- Pravice otrok (skrbno odločanje v korist otroka, interdisciplinarni pristop).
- Integracija manjšin in manjšinskih skupnosti (vključenost, varnost, enakost pred zakonom).

X. Spremljanje izvajanja in letno poročanje

Četrtna notranja evalvacija (KPI), javno polletno poročilo o izvajanju priporočil, letno Poročilo Varuha z ločenim delom o dobri upravi in odškodninski praksi. Za vsak strateški cilj: opis napredka, ključni dokazi, primeri dobrih praks in izzivi.

XI. PRILOGE (okvirna vsebina)

Priloga A: Listina Evropske unije o temeljnih pravicah – 41. člen (Pravica do dobre uprave) in 51. člen (Področje uporabe). Vključite uradno besedilo v slovenskem jeziku (Uradni list EU).

Priloga B: Zakon o varuhu človekovih pravic (ZVarCP) – neuradno prečiščeno besedilo ali sklic na zadnji uradni prečiščeni tekst. Vključite celotno veljavno besedilo v slovenskem jeziku.

Izbrani ključni odstavki (informativni povzetek)

LEUTP 41: vsakdo ima pravico, da institucije EU njegovo zadevo obravnavajo nepristransko, pravično in v razumnem roku; da ima pravico do dostopa do spisa ter do obrazložitve odločitev; pravica do povračila škode, ki jo povzročijo institucije. LEUTP 51: določbe Listine veljajo za institucije EU in za države članice le, kadar izvajajo pravo EU.

ZVarCP (izseki): opredelitev pristojnosti Varuha za obravnavo kršitev človekovih pravic, možnost podajanja priporočil, posredovanja pri organih ter letnega poročanja Državnemu zboru; posebna skrb za ranljive skupine.

Opomba: Celotna besedila pravnih aktov vključite kot uradni prepis (PDF/Word) v prilogah A in B. Ta osnutek je pripravljalni dokument za javno predstavitev in razpravo.

Priloga 2: Osnutek Zakona o urejanju razmer v večetničnih skupnostih

(verzija za interno usklajevanje)

I. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen (namen zakona)

Namen tega zakona je zagotoviti pravno, socialno in razvojno urejanje razmer v okoljih, kjer se dalj časa pojavljajo izzivi socialne izključenosti, prostorske neurejenosti ter ogrožanja javnega reda in miru. Zakon temelji na načelih sorazmernosti, individualne obravnave, enakega dostopa do storitev ter spoštovanja človekovega dostojanstva.

2. člen (področje uporabe)

Ta zakon se uporablja za območja, ki jih pristojni organ občine s sklepom določi kot preobremenjena območja zaradi kopičenja prostorskih, socialnih in varnostnih tveganj.

3. člen (načela zakona)

- načelo sorazmernosti ukrepov,
- prepoved kolektivnih preselitev,
- individualna obravnava gospodinjstev,
- zagotovitev dostopa do osnovnih javnih storitev,
- varstvo človekovih pravic pri vseh postopkih,
- načelo dobre uprave in merjenje učinkov ukrepov.

II. UREJANJE PROSTORA IN BIVALNIH RAZMER

4. člen (lokacijski načrt ureditve)

Občina pripravi lokacijski načrt ureditve za preobremenjeno območje, ki vključuje urejanje prometnih, komunalnih in bivalnih pogojev ter možnost individualnega razvoja parcel.

5. člen (program razpršitve bivanja)

Občina v sodelovanju z državo pripravi program razpršitve bivanja kot možnost postopne, prostovoljne preselitve iz preobremenjenih območij v druga lokalna okolja. Vsak primer se obravnava individualno.

6. člen (standard komunalne opremljenosti)

Za preobremenjena območja se zagotovi minimalni standard komunalne opremljenosti, vključno z dostopom do pitne vode, elektrike, odvoza odpadkov in urejenih poti.

III. VARNOST IN JAVNI RED

7. člen (skupni varnostno-komunalni načrt)

Občina in policija pripravita skupni varnostno-komunalni načrt, ki določa način usklajenega delovanja občinskega redarstva, inšpekcijskih služb in policije.

Tožilstvo in Vrhovno sodišče pripravita skupni načrt, ki določa delovanje obeh institucij.

8. člen (prednostna obravnava prekrškov)

V preobremenjenih območjih se prekrškovni in kazenski postopki (s poudarkom nasilništva, organiziranih skupin, promet s prepovedanimi drogami, rožjem ipd.) vodijo **prednostno in skladno z načrtom**, ob zagotavljanju pravice do izjave in pravnega sredstva.

IV. SOCIALNA VKLJUČENOST, IZOBRAŽEVANJE IN ZAPOSLOVANJE

9. člen (zgodnja obravnava otrok)

Občina in država zagotovita dostop do programov zgodnje obravnave in predšolske vzgoje za otroke iz preobremenjenih območij, vključno s prevozom in dodatnimi strokovnimi podporami.

10. člen (pomočniki za vključevanje)

V vzgojno-izobraževalnih ustanovah se lahko uvede funkcija pomočnika za vključevanje, ki nudi podporo pri premoščanju jezikovnih in kulturnih razlik.

11. člen (program zaposlitvene tranzicije)

Za mlade iz preobremenjenih območij se vzpostavi program zaposlitvene tranzicije v sodelovanju z lokalnimi delodajalci in službo za zaposlovanje.

V. FINANCIRANJE

12. člen (delitev finančnih obveznosti)

Stroški izvajanja ukrepov se razdelijo med državo in občino na podlagi posebnega sporazuma, ki določa obseg financiranja in načrt izvajanja ukrepov.

VI. SPREMLJANJE UČINKOV

13. člen (letno poročanje)

Občina letno pripravi poročilo o poteku izvedbe ukrepov in doseženih učinkih ter ga predloži občinskemu svetu in ministrstvu, pristojnemu za lokalno samoupravo.

14. člen (ocena sorazmernosti ukrepov)

Varuh človekovih pravic pripravi neodvisno oceno sorazmernosti in vpliva ukrepov na človekove pravice.

VII. PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

15. člen (rok za uskladitev)

Priloga 3: Osnutek Zakona o dobri upravi in merjenju učinkov javnih politik

(vključno s sistemom upravljanja tveganj po ISO 31000 in kriznim režimom)

I. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen (namen zakona)

Namen tega zakona je zagotoviti delovanje javne uprave (izvršilne veje oblasti), sodišč in organov lokalne samouprave v skladu z načeli dobre uprave, vključno z zakonitostjo, sorazmernostjo, preglednostjo, nepristranskostjo in pravočasnim odločanjem, ter uvesti obvezno merjenje učinkov javnih politik in upravljanje tveganj po standardu ISO 31000.

2. člen (področje uporabe)

Ta zakon se uporablja za državne organe, organe lokalne samouprave, javne agencije, javne zavode, nosilce javnih pooblastil in druge pravne osebe javnega prava.

3. člen (načela zakona)

- načelo zakonitosti in transparentnosti,
- načelo sorazmernosti ukrepov,
- pravica stranke do izjave in obrazložene odločbe,
- načelo odločanja v razumnem roku,
- načelo odgovornosti za rezultate javnih politik.

II. NAČELA DOBRE UPRAVE

4. člen (nepristranskost in izločitev)

Uradne osebe morajo odločati nepristransko. V primeru dvoma se izvede izločitev v korist objektivnosti.

5. člen (pravica do izjave)

Stranki se omogoči, da se pred odločitvijo izjasni o relevantnih dejstvih in dokazih.

6. člen (obrazložitev odločb)

Vsaka odločba vsebuje jasne in preverljive razloge ter navedbo uporabljenih dokazov.

7. člen (odločanje v razumnem roku)

Organ mora o zadevi odločiti v roku, določenem z zakonom, brez nepotrebnega odlašanja.

III. SISTEM UPRAVLJANJA TVEGANJ (ISO 31000)

8. člen (vzpostavitev sistema upravljanja tveganj)

Organi iz 2. člena vzpostavijo sistem upravljanja tveganj v skladu s standardom ISO 31000, ki vključuje identifikacijo, ocenjevanje in obvladovanje tveganj.

9. člen (register tveganj)

Organ vodi register tveganj, ki vsebuje opis tveganj, oceno njihove verjetnosti in vpliva, odgovorne osebe in opredeljene ukrepe obvladovanja.

10. člen (odgovorna oseba za tveganja)

Organ določi odgovorno osebo za upravljanje tveganj, ki je neposredno odgovorna vodji organa.

11. člen (merjenje uspešnosti)

Organ določi kazalnike uspešnosti (KPI) in spremlja doseganje ciljev javnih politik ter ukrepov.

IV. IZVRŠLJIVOST IN NADZOR

12. člen (pozitivna fikcija odločbe)

Če organ v zakonskem roku ne izda odločbe, se šteje, da je zahtevek stranke sprejet, razen kjer bi takšna odločitev lahko neposredno ogrozila javno varnost ali zdravje.

13. člen (sankcija za molk organa)

Za vsak dan zamude pri odločanju organ plača denarno sankcijo, ki se nakaže stranki postopka.

14. člen (tožba zaradi neukrepanja)

Stranka lahko vloži tožbo zaradi molka organa, o kateri upravno sodišče odloča po nujnem postopku.

V. RAVNANJE OB IZREDNEM STANJU (KRIZNI REŽIM)

15. člen (aktivacija kriznega upravljanja tveganj)

Ob razglasitvi izrednega stanja organ v 72 urah izvede izredno oceno tveganj in določi nujne ukrepe.

16. člen (medresorska koordinacija)

Vlada ustanovi medresorsko skupino, ki usklajuje delovanje organov ter skrbi za transparentnost ukrepov.

17. člen (nadziranje sorazmernosti ukrepov)

Varuh človekovih pravic spremlja sorazmernost ukrepov ter lahko izda priporočila, na katera je organ dolžan odgovoriti.

VI. PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

18. člen (vzpostavitev sistema)

Organi morajo uskladiti svoje delovanje s tem zakonom najpozneje v 12 mesecih po njegovi uveljavitvi.

19. člen (začetek veljavnosti)

Ta zakon začne veljati trideseti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.